

Київський університет імені Бориса Грінченка

УДК 784:7.01"19/20"

МАЛАХОВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ЕСТЕТИЧНИЙ КОД СУЧАСНОЇ ПІСЕННОЇ ЛІРИКИ
(КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТЬ)**

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата філологічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Васьків Микола Степанович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри української літератури,
компаративістики та соціальних комунікацій

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Мейзерська Тетяна Северинівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри теорії та історії світової
літератури імені проф. В.І. Фесенко;

кандидат філологічних наук
Ільницький Данило Ярославович,
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України, молодший науковий співробітник
відділу української літератури

Захист відбудеться «21» жовтня 2015 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.03 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано «18» вересня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Кудряшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У системі видів мистецтва пісенна лірика є найбільш відкритим для масового доступу реципієнтів типом художньо-творчої діяльності, а отже, потужним чинником суспільної свідомості. Унікальна синтетична природа співаної поезії, помножена на історію її становлення, визначила катарсичний, виховний, розважально-гедоністичний, сугестивний потенціал полікодових (креолізованих) віршових текстів (Г. Кресс, Т. Лук'янець).

Пісня формує підвалини естетичних, морально-духовних норм і переконань народу шляхом відбору й упровадження авторами до її віршів кращих змістових і структурних надбань попередників. При цьому поети, які у процесі написання співаної поезії керуються усталеним поєднанням літературно-пісенних традицій минулого та сучасності, продукують більш вартісні для слухацької аудиторії пісні, ніж відірвані від художніх звичаїв епатажні новатори. Різним аспектам теорії та практики пісенного дискурсу присвятили роботи О. Гавриков, О. Дей, О. Карапетян, Л. Копаниця. Засадничими щодо зв'язків співаної поезії з естетикою вважаємо дослідження Є. Анічкова, Ю. Борєва, О. Кривцуна, Л. Смержа, щодо естетичного наповнення текстів пісень та сприйняття їх слухачами – погляди представників школи рецептивної естетики В. Ізера, Г. Яусса.

Як транслятор морально-духовних цінностей її часу, пісня залежить від постійного творчого пошуку авторів, що керуються естетичними потребами певної історичної доби. Ключовим у розвитку пісенного дискурсу є естетичний код. Інваріантні для всього кола літератур світу ключові мотиви, образи, сюжети, ритмічно-версифікаційні принципи, виражальні засоби становлять джерело формування маркерів (рівнів, компонентів) означеного феномену. Консолідування різних за функціями у віршах вокальних творів площин сприяє нівелюванню естетичним кодом пісенної лірики вікових і ментальних, мовних і жанрово-стильових кордонів.

Присвячені теоретичним питанням семіотики фундаментальні праці Н. Болотнової, У. Еко, Т. Жеребило, Ю. Лотмана, Р. Познера, Д. Чендлера порушують також проблему естетичного коду. Проте наукових досліджень, у яких було би висвітлено питання естетичного коду саме пісенної лірики, на сучасному етапі розвитку наукової, зокрема літературознавчої, думки нами не виявлено.

На зламі ХХ–ХХІ ст. зміна темпоритму життя унаслідок технічного й технологічного прогресів послабила тенденції літературоцентризму (М. Берг, Ю. Борєв, І. Кондаков, О. Туришева), що істотно позначилося на змістово-формальних якостях віршів насамперед естрадних пісень як масового жанру. Відтак пісенний дискурс у контексті суспільного виміру набув ознак хаотичності, превалювання словесної компоненти замінивши першістю ритму. Докорінні зміни насамперед у критеріях естетики співаної поезії, у психології сприйняття її людиною, на вербально-почуттєвому рівні суттєво впливають на функціонування естетичного коду в сучасній пісенній ліриці.

Отже, необхідністю системного дослідження організації віршових текстів і їх рецепції на матеріалі конкретної сучасної співаної поезії, потребою комплексного

вивчення питань жанрів пісенної лірики та функціонування естетичного коду в художній літературі зумовлено актуальність теми дослідження «**Естетичний код сучасної пісенної лірики (кінець XX – початок XXI століть)**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри української літератури, компаративістики та соціальних комунікацій Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка в межах комплексної теми «Мова, література, переклад: від дескриптивних до структурно-системних досліджень» (державний реєстраційний номер 0111U007698). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9 від 29 листопада 2012 року).

Мета дослідження – виявити, науково обґрунтувати та здійснити аналіз естетичного коду пісенної лірики кінця XX – початку XXI ст. на різних рівнях поетики.

Визначена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) проаналізувати історію дослідження співаної поезії та естетичного коду;
- 2) сформулювати комплекс теоретичних положень і розробити модель естетичного коду пісенної лірики;
- 3) визначити специфіку генологічної організації пісень в контексті культури;
- 4) дослідити основні змістові аспекти естетичного коду пісенної лірики зламу XX–XXI ст.;
- 5) обґрунтувати на матеріалі українського та світового пісенного дискурсу специфіку форми текстів сучасної співаної поезії.

Об'єктом дослідження є вірші до пісень мовами східної (українська, білоруська, російська) та західної (польська) підгруп слов'янської групи, західної підгрупи (німецька, англійська) германської групи індоєвропейської сім'ї, семіто-хамітської сім'ї (іврит) у текстових паперових і електронних публікаціях кінця XX – початку XXI ст., у приватних архівах сучасних поетів, композиторів, виконавців, співробітників Київського університету імені Бориса Грінченка.

Предметом дослідження є система маркерів естетичного коду у віршах пісенної лірики зламу XX–XXI ст.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених у роботі завдань було використано комплекс основних загальнонаукових і спеціальних теоретичних та емпіричних літературознавчих методів дослідження: *культурно-історичний* (для вивчення еволюції наукових і художньо-критичних поглядів на становлення жанру пісенної лірики в діяхронії); *філологічний* (з метою ознайомлення з джерельною базою для виявлення особливостей естетичного коду сучасної пісні в синхронії); *функціональний* (для дослідження ролі й місця жанру пісенної лірики в художній літературі); *системний* (для вивчення наявного та розроблення нового понятійно-категоріального апарату з метою аналізу пісенної лірики через призму семіотики мистецтва як особливої знакової системи); *герменевтичний* (для встановлення зв'язків між горизонтом автора-виконавця і горизонтом слухача) та *рецептивний* (із метою виявлення специфіки сприймання пісенного тексту слухачською аудиторією); *структуральний* (для аналізу й узагальнення різних рівнів естетичної організації

співаної поезії); *компаративний і типологічний* (із метою упорядкування віршових текстів, які становлять об'єкт дослідження, та зіставлення ключових принципів їх творення авторами різних пісенних жанрів у різних культурах); *рецептивно-естетичний* (із метою декодування змістового посилу текстів співаної поезії від авторів через виконавців до слухацької аудиторії).

Теоретико-методологічною основою дисертації стали присвячені змістово-формальним особливостям пісенної лірики роботи М. Бахтіна, А. Вежбицької, О. Веселовського, В. Гаврикова, Т. Григорьєвої, Г. Гуковського, П. Єфімової, Є. Карапетян, Н. Копистянської, В. Короті-Ковальської, О. Кострюкової, Є. Нагибіної, В. Перетца, Б. Томашевського; дослідників естетичного коду в галузі семіотики мистецтва як особливої знакової системи Н. Болотнової, П. Бордю, К. Гаага, Б. Гейнзлмайєра, Е. Гесс-Люттіга, У. Еко, Т. Жеребило, Ю. Лотмана, Р. Познера, М. Трьондле, Д. Чендлера та в галузі естетики Є. Анічкова, О. Кривцуна, Л. Смержа; концептуальні праці провідних науковців у галузі поезики народнопісенної лірики В. Бойка, О. Дея, Л. Копаниці, Г. Нудьги, С. Грици, А. Іваницького, А. Матвійчука, Ф. Погребенника, Н. Шумади; розвідки дослідників музично-теоретичних проблем із вивчення жанрів співаної поезії Л. Геніної, Й. Кванца, Ю. Келдиша, Ф. Колесси, О. Левашової, Т. Ліванової, С. Людкевича, Й. Маттезона, Е. Советкіної.

Наукова новизна одержаних результатів. За результатами дисертаційної роботи *вперше*: введені до наукового обігу сформульовані на підставі аналізу та систематизування викладеної в паперових і електронних джерелах інформації з різних галузей мистецтва терміни «естетичний код пісенної лірики» та «маркер естетичного коду пісенної лірики»; на основі широкої джерельної бази комплексно розроблена й науково обґрунтована теоретична модель естетичного коду пісні, визначені її сутність і структура; для більшої повноти й вичерпності результатів на матеріалі віршових текстів, що становлять об'єкт дослідження, висвітлені концептуальні засади домінування маркерів естетичного коду пісенної лірики залежно від національних, ментальних, загальнолюдських і суб'єктивних чинників. Також *узагальнені* й уточнені теоретичні положення про синтез тексту та музичного оформлення співаної поезії зламу ХХ–ХХІ ст. У роботі *набуло подальшого розвитку* дослідження тенденцій естетичної організації віршових текстів та їх рецепції на матеріалі сучасних пісень.

Практичне значення одержаних результатів. Здобутки дисертаційної роботи можуть бути використані у процесі вивчення питань теорії пісенної лірики, при написанні наукових праць з історико-літературних і теоретичних дисциплін для студентів філологічних, мистецтвознавчих, культурологічних спеціальностей вищої школи, складанні робочих програм і методичних рекомендацій. Висновки та результати дисертації відкривають перспективи для подальших наукових досліджень із актуальних питань генологічної організації віршових творів і сприятимуть глибокому вивченню проблем функціонування естетичного коду в художній літературі.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на наукових, науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема, *міжнародних*: «Література в

контексті пост/гуманізму і віртуальності» (Київ, 2013), *інтернет-конференції* «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД» (Переяслав-Хмельницький, 2013), «Филология и культурология: современные проблемы и перспективы развития» (Москва, 2013), «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Львів, 2013), «Współczesna nauka. Nowe perspektywy» (Бидгощ, 2014), «Літературний процес: мова мистецтв і мистецтво мови» (Київ, 2014), «Літературний процес: на перехресті глобалізаційних викликів» (Київ, 2015); *міжнародній студентській конференції* «Музика та слово» (Санкт-Петербург, 2014), *міжнародних наукових читаннях* «Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў славянскіх літаратурах», присвячених пам'яті народного письменника Білорусі, академіка І.Я. Науменка (Гомель, 2014), «Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменництво» (Харків, 2015), та *всеукраїнських*: «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2013, 2014), з міжнародною участю «Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ–ХХІ століть» (до 70-ліття від дня народження Березини української пісні) (Полтава, 2013); а також під час щорічних звітно-наукових конференцій аспірантів Київського університету імені Бориса Грінченка. Більшість виступів опубліковані.

Дисертацію обговорено й рекомендовано до захисту на засіданні кафедри української літератури, компаративістики та соціальних комунікацій Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №8 від 22 квітня 2015 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 13 одноосібних наукових публікаціях, 5 із яких опубліковані у фахових наукових виданнях України, 3 – у закордонних, 5 – в інших виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (268 позицій), п'яти додатків. Обсяг основного тексту – 173 сторінки. Загальний обсяг роботи – 208 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтована актуальність теми дослідження, проаналізований ступінь висвітлення поставленої проблеми в сучасному літературознавстві, визначені мета й завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, пояснена новизна наукової роботи, розкриті її практичне значення.

У першому розділі «**Теоретичні засади вивчення пісенної лірики в сучасному літературознавстві**» наголошено на важливості ролі пісенного дискурсу для розвитку лірики як роду літератури в добу постгуманістичного суспільства. Засадничим питанням підрозділу 1.1. «*Жанр пісні в сучасних наукових дослідженнях*» є виявлення функцій і характерологічних рис співаної поезії. Лірика бере початок із синкретичного мистецтва (О. Веселовський, В. Зак, І. Гальперін, Л. Кулаковський, О. Нагибіна), коли вербальна інформація, музичний ритм і танцювальні рухи становили нерозривну єдність. Зрештою, в етимології поняття «пісенна лірика» відбито його музичність, адже термін «лірика» походить із грецької мови (λύρα) та означає назву музичного інструмента, під акомпанемент

якого виконували віршові твори. У пісні поезія повертається до свого першопочатку та в поєднанні з різними музичними жанрами закладає підвалини для розвитку нових синтетичних форм (В. Гавриков, К. Ручйовська).

Цілісність співаної поезії формують чотири твірні компоненти, від комплексної взаємодії яких залежать естетична значущість і ротації творів у суспільстві: поет-пісняр (віршовий текст), композитор-пісняр (мелодія), артист (виконання), реципієнт (сприймання).

Віршовий текст становить змістове ядро пісні. Ідейно-тематичне наповнення, система образів, композиційна побудова віршів проектує рейтинговість творів, їх темпоральну актуальність і загальнолюдську вартісність. Поезія визначає мотив, стиль майбутньої композиції, планує ескіз ліричного героя, зумовлює вибір митцем художньо-віршових засобів для вираження авторської ідеї. Тексти апелюють не лише до почуттів (у чому проявляється їх тотожність із музикою), а й до інтелекту. Така властивість слова надає йому переваги у сюжетно-образному насиченні свідомості особистості, наголошуванні на конкретних закодованих автором деталях.

Пісенна лірика – це суб'єктивно-почуттєва, естетично виражена модель реальності, яка, за умов публічності, може зміщувати вектор впливу індивідуального досвіду авторів-піснярів на естетичну свідомість реципієнтів від особистісного до загальнолюдських масштабів. З іншого боку, залежність співаної поезії від потреб і запитів слухачів корелюється з наданим О. Веселовським пісні статусом «колективного самовизначення особистості». Тобто те, що не цікавить слухача, не стає пріоритетним і для поетів, чи, навпаки, певні естетичні цінності митця можуть насаджуватися реципієнтові у процесі прослуховування останнім композицій.

Рецепція віршів пісенної лірики тісно пов'язана з *естетичним ставленням людини до дійсності*, що є наслідком духовних і матеріальних потреб суб'єкта та домінує при виборі ним способу життя, стилю поведінки тощо. Як унікальна форма естетичного пізнання світу, обумовлена практичною діяльністю й цілеспрямованим естетичним пошуком особистості, ця філософська категорія впливає на появу співаної поезії, визначає її зміст, форму, генологічні пріоритети.

Вірші до сучасних пісень поділяються на властиві для різних жанрів співаної поезії групи: оригінальні твори; академічні тексти поетів-класиків; переспіви фольклорних творів, кавери; переклади співаної поезії іноземними мовами. Оригінальні твори посідають чільне місце у сучасному пісенному дискурсі. Їх пишуть для конкретного виконавця, орієнтуючись на певний естетичний конгломерат. На підставі аналізу віршів і музичної фактури цих пісень окреслюється мистецький портрет доби й естетичної рецепції. Академічні вірші, переспіви фольклорних творів, кавери – це тексти на вічні теми, позначені високим рівнем естетичної довершеності, а відтак актуальні для слухачів поза часопросторовими межами. Щодо пісень іноземними мовами та їх перекладів, то пріоритетним для слухачів у такому разі є музичний складник вокальної композиції. Водночас порівняльний аналіз перекладів одного й того самого тексту ілюструє творчий підхід авторів до означеного питання, з чого виникають переспіви, перелицювання поезій, адаптовані до особливостей національних рис, ідеалів перекладача.

У підрозділі 1.2. «*Естетичний код пісенної лірики як феномен літературознавства*» порушені питання правомірності існування в галузі теорії літератури семіотичного поняття «естетичний код пісенної лірики», розробленого на підставі введеного Ю. Лотманом у науковий обіг терміна «естетичний код». Аналіз і узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників на проблему естетичного коду призвели до висновків, що це властива для мистецтва чи пов'язана з ним система, компоненти якої переводять естетично забарвлену інформацію з абстрактної форми в конкретну. Естетичний код становить емоційно наповнене масове підсвідоме, підпорядковане індивідуальним запитам особистості.

Естетичний код пісенної лірики є сформованою під впливом суспільних ідеалів, правил поведінки й естетичних норм системою критеріїв (ідейно-тематичних, сюжетно-композиційних, образно-культурологічних, версифікаційних, мовностилістичних), яка унікальні пісенні концепти (образи, архетипи, символи, мотиви) ставить у відповідність до естетичних потреб і запитів реципієнтів як прояву їх естетичного ставлення до дійсності в межах певної історичної доби. Розроблений у науковому дослідженні план розбору текстів пісень зламу ХХ–ХХІ ст. дозволив нам припустити, що взаємодія компонентів естетичного коду пісенної лірики призводить до успішної інтеграції співаної поезії в соціокультурні кола слухачів.

Схему аналізу пісенної лірики складають три блоки. *Інформаційний блок* містить повідомлення про появу й місце співаної поезії в контексті соціально-історичного розвитку суспільства (загальні відомості про твір). *Просторово-контекстний блок* виявляє специфіку пісні як синтетичного полікодового віршового тексту. Він враховує пласти життя реципієнтів, що є складовою соціуму та впливають на естетичну свідомість індивідів. З огляду на предмет дисертаційного дослідження, у цьому блоці надано перевагу знаковим системам, а саме мові віршів і музичному стилю, жанру співаної поезії. *Змістотвірний блок* стосується змістово-формальної організації віршів пісенної лірики (лейтмотив і субмотиви, ідея поезії; система образів, архетипів; версифікаційний аналіз віршів: ритміка, строфіка, тощо).

Багатшаровість естетичного коду як цілісності стала приводом для поділу його на підставі поліаспектних загальнолюдських і літературознавчих критеріїв на менші значущі частини – маркери. Спроекована структура практичного аналізу текстів вокальних творів лягла в основу створення нами теоретичної моделі естетичного коду пісні, у якій розрізняємо просторово-контекстні та змістотвірні маркери.

До *просторово-контекстних* зараховуємо маркери естетичного коду, які не належать до галузі літературознавства та формуються під впливом обов'язкових для становлення будь-якої особистості зовнішніх історичних, культурних, вроджених (генетичних) чинників. Вони є багатовіковим вивіреном і апробованим естетичним досвідом того чи того естетичного конгломерату й підлягають декодуванню слухачами без поглибленого раціонального аналізу на підсвідомому рівні (мова, менталітет, національні обряди і звичаї, музичні субкультури тощо). *Змістотвірні* маркери становлять ядро естетичного коду пісенної лірики, оскільки безпосередньо пов'язані з літературознавчими поняттями. Вони формують для реципієнта

понятійно-образний базис, наповненість якого підлягає варіюванню згідно з хистом і творчим задумом поета-пісняка.

Ідейно-тематичні маркери (мотив, субмотив, ідея) відповідають за наповнення віршового тексту змістом, тобто вказують на те, про що йдеться у творі та з якою метою автор ужив подану інформацію. Це найперший чинник впливу на слухацьку рецепцію, адже саме від змістового наповнення залежить масштаб охоплення піснею естетичного конгломерату.

Для лірики загалом сюжет не властивий, проте автори окремих жанрів співаної поезії надають перевагу, приміром, ліричним баладам, гуморескам, що містять розвиток подій, чітку сюжетну лінію. Естетичній вартості таких творів сприяють *сюжетно-композиційні маркери*. Сюжет і композиція конкретизують вектор розгортання у тексті мотиву, скеровують увагу слухачів у певне подієве русло.

Образно-культурологічні маркери (образ, образ-символ, архетип, ліричний герой) чинять вплив на реципієнтів через місткі архетипні асоціації, що спираються на зв'язок образів-символів із естетичними, матеріальними цінностями національної культури минулого й сучасності.

Версифікаційні маркери (ритм, рима, строфіка, повтор, алітерація, асонанс) естетичного коду пісенної лірики найтісніше пов'язані з музикою співаної поезії, оскільки активізують слухове сприйняття інформації, регулюють характер пісні. Музична мелодія відтворює метричну організацію віршового тексту. Найпростіші правила створення пісенної лірики передбачають збіг наголошених складів у словах із музичними акцентами, тривалість віршового складу прирівнюється до музичної тривалості.

Мовностилістичні маркери (епітет, метафора, порівняння, тавтологія, анафора, епіфора тощо) відповідають за лексичне наповнення пісень, за тотожність між словесною компонентою віршів, жанровими та часопросторовими канонами.

Просторово-контекстні маркери естетичного коду пісенної лірики надають співаній поезії національного колориту, тому для представників інших традицій такі пісні будуть не більше ніж експонатом для ознайомлення з чужою культурою. Аналіз сучасної співаної поезії в синхронії засвідчує: щоби слухачі у всьому світі прийняли співану поезію у власні комунікативно-мистецькі коди, авторам-піснярам у процесі написання твору достатньо вкупі з національною основою застосувати в піснях загальнолюдські змістотвірні маркери.

Підрозділ 1.3. «*Генологічна організація співаної поезії у контексті культури*» містить узагальнення щодо жанрів сучасної пісенної лірики. Упродовж тисячоліть епос, лірика, драма існували в нерозривній єдності з музикою. З метою показу перетину у художньому тексті міжмистецьких площин (Н. Копистянська), науковці обирають терміни креолізований (А. Бернацька, Ю. Сорокін, Є. Тарасов) чи полікодовий текст (Г. Кресс, Т. Лук'янець). У дисертаційній роботі для ілюстрування наявності в поезії вкраплень елементів запозичень із галузі музики послуговуємося дефініціями синтетичний жанр, креолізований або полікодовий віршовий текст.

Для дослідження жанрів співаної поезії характерний плюралізм методів і наукових підходів. Очевидним, проте, видається той факт, що в наукових розвідках літературознавців (О. Дей, В. Короті-Ковальська, О. Мозгова) питання поділу пісень на жанри спроектоване на фольклор і висвітлене узагальнено порівняно з деталізованими роботами музикознавців (М. Каган, Т. Попова, А. Сохор, В. Цукерман) та довідково-енциклопедичними музичними виданнями, присвяченими вивченню естради зламу ХХ–ХХІ ст. На сучасному етапі розвитку науки дослідники не мають єдиного погляду щодо типології культури (З. Алфьорова), але загальновизнаним є її поділ на елітарну та масову. Г. Генс, О. Нагибіна, К. Разлогов, Я. Флієр, В. Хімік, вичленовуючи народне мистецтво, пропонують у ієрархії культур масове мистецтво розташовувати в середній ланці. Як симбіоз масової і народної культури термін «спеціалізована культура» або «мідкультура» (від «middle culture») вводить Б. Єрасов. Означена типологія хоч і загальноприйнята, проте доволі умовна. Межі між ними гнучкі й відкриті: естетичний код, незрозумілий для загалу сьогодні, може здобути високу рецептивну оцінку завтра (В. Халієв).

В основу генологічної класифікації співаної поезії нами покладені суб'єктивно-естетичний, за місцем виконання і виконавцями та інші критерії, унаслідок чого в межах елітарної та масової культур здійснено умовний поділ текстів пісенної лірики за жанрами на 3 групи: *адресні* (пісні «закритого типу», призначені для виконання в церквах різних конфесій, театрах, навчальних закладах, під час проведення корпоративних заходів; аматорські з нагоди особистих свят, котрі поширюють через форуми в соціальних мережах), *інтелектуальні* (романс, камерна пісня, саундтреки до мюзиклів, кіно- та мультфільмів, рок-, реп-, шансон-лірика) та *власне-масовий* (популярні пісні). Проведений аналіз віршово-музичної фактури реміксів засвідчив здатність поезії унаслідок музично-стильової інтерпретації долати кордони охарактеризованих нами жанрових ланок. Безпосередня залежність мелодичного супроводу пісень від музичних стилів, що використані для аранжування вокальних творів, з метою уникнення плутанини у класифікуванні співаної поезії стала підставою для називання текстів пісень за формою «назва музичного стилю + -лірика», наприклад, рок-лірика, реп-лірика тощо.

Другий розділ «**Змістові аспекти естетичного коду пісенної лірики кінця ХХ – початку ХХІ століть**» містить характеристику ідейно-тематичних, образно-культурологічних, сюжетно-композиційних змістотвірних маркерів естетичного коду пісенної лірики та аналіз взаємозв'язку між ними у віршах пісень і прийняттям реципієнтами співаної поезії у соціокультурні кола.

У підрозділі 2.1. «*Загальна характеристика мотивів сучасної співаної поезії*» йдеться про систематизування віршів сучасних пісень на підставі загальноприйнятого у літературознавстві умовного поділу ліричних творів за типом порушених у них соціально-суб'єктивних питань на громадянську патріотичну та громадянську суспільну, інтимну, філософську (релігійно-філософську), пейзажну, сатиричну (гумористичну) лірику (О. Галич, А. Ткаченко, Н. Ференц). Комплекс мотивів і субмотивів поезії сучасних пісень, що покладені в основу змістотвірних

маркерів естетичного коду пісенної лірики, ґрунтується на видозмінених модифікованих фольклорних і міфологічних традиціях народів світу.

Еволюція співаної поезії від давнини до сьогодення засвідчує, що через масив створених поетами найбільш відомих і популярних віршів для пісень наскрізно проходить пласт онтологічних і духовних мотивів універсального характеру, актуальних для будь-якої культурно-історичної доби. Такий орієнтир на одвічні моральні вартості властивий для високохудожніх поезій, що розширюють екзистенційний світогляд реципієнтів, наділяють літературу новими мистецькими можливостями. На думку З. Мельникової, ці твори мають «запас і потенціал *метакомунікативності*», що виявляється у здатності наступних поколінь до віднайдення актуальних, раніше не помічених площин нового змісту.

Кожен жанр співаної поезії характеризується пріоритетними темами та відповідними архетипами-символами, які гуртують реципієнтів і насаджують їм певні естетичні стереотипи залежно від історичних умов. Збагачений провідним ідейно-тематичним змістом твір підносить його виконавця (часом цілком невинуватого) на гребінь визнання та популярності. Тому в сучасній естрадній пісенній ліриці відомі непоодинокі випадки, коли, зловживаючи знаковою тематикою і спекулюючи на ній, артист без належної фахової підготовки свідомо здобуває собі лаври на кон'юнктурних піснях, послуговуючись при цьому лише їх естетичним кодом.

Приміром, пісенний репертуар народного артиста України М. Поплавського цілковито вибудований на ключових для слухачів загальнолюдських вічних темах (любов до Батьківщини, рідна домівка як зв'язок із дитинством, повага до батьків, кохання) та завітаний національним колоритом обрядів і звичаїв, історичного минулого, гастрономічних уподобань, за нашою гіпотезою, має на меті за певних обставин збудити однаково позитивні емоції та асоціації серед представників різних естетичних конгломератів. Інша річ, що через синкретичність жанру реципієнти не сприймають співану поезію відокремлено від постаті виконавця з його зовнішністю, харизмою, реноме в суспільстві. Відповідно, оскільки М. Поплавський має суперечливий імідж на теренах шоу-бізнесу, тому і ставлення до пропонованих ним пісень вочевидь не викликає того естетичного катарсису, який би, припускаємо, міг з'явитися у реципієнтів при слуханні цих творів у виконанні, наприклад, народних артистів України В. Бокоча чи Ф. Мустафаєва.

У підрозділі 2.2. «*Образно-культурологічні та сюжетно-композиційні особливості текстів пісень зламу XX–XXI століть*» проаналізовано систему образів та сюжетну побудову творів як змістово-формальних чинників естетичного коду пісенної лірики. Система образів сучасних пісень підпорядковується порушенням у них мотивам. Це означає, що, обираючи жанр, виокремлюючи теми, поет-пісняр програмує у співаній поезії ключовий образ *ліричного героя*, який діятиме в межах закладеної автором ідеї. Подекуди митець може доповнювати його допоміжними образами, зокрема, словами-символами, архетипами, які увиразнюють середовище існування та дії персонажа, демонструють цілісну картину його світосприймання, естетичне ставлення до дійсності.

Як засвідчує аналіз народнопісенної творчості, що є джерелом зародження образно-культурологічної та сюжетно-композиційної системи сучасної співаної поезії, сюжет загалом не властивий для жанру співаної поезії, натомість вірші містять типізовані образи з набором семантичних рис і ознак. Масову частку новочасних пісень становлять твори, що ґрунтуються на передачі внутрішнього стану та почуттів ліричних героїв. Здебільшого такою є пісенна лірика переживань чи обігравання конкретної події з життя персонажів на вірші поетів-класиків, а також романси, твори власне-масового жанру, частково пісні до мюзиклів, саундтреки до кінофільмів і анімацій.

Абсолютна більшість поезій до камерних пісень, рок-, реп-, шансон-лірики, навпаки, містить сюжет (Т. Полежаєва), що обумовлює специфіка (вірші-балади) означених жанрів. При цьому наявність чи відсутність сюжету не є домінантним змістотвірним маркером естетичного коду пісенної лірики, оскільки кожен слухач, як представник певної естетичної субкультури, обирає для себе пріоритетні твори залежно від естетичних переваг та емоційних періодів у житті.

Образи ліричних героїв надиктовані жанрами співаної поезії. У адресних це здебільшого типові представники соціальних професій, в інтелектуальних та іманентних – схильні до усвідомлення власних вчинків еталони моральності. Щодо власне-естрадного, то притаманний для віршів середини ХХ ст. поштовх до психологічного аналізу внутрішнього стану та дій ліричного героя, закладений у зміст співаної поезії, змінює превалювання образу вільного, сповненого юнацького максималізму персонажа. Появою в віршах здебільшого авторів-аматорів сучасної пісні образу новітнього героя – представника сьогочасної ділової аристократії, залежного від матеріальних благ, інтимного життя та комунікацій, песимістично налаштованого, що перебуває в постійному пошуку себе, партнера та керується при цьому раціональними перевагами, а не почуттями – ознаменувалися 1990-ті рр. Здатність масової свідомості, на яку розраховано цей образ, до спрощеності та наочності націлює поетів до приземлення штучно перебільшено-ідеалізованого персонажа з комплексом непорушних емоцій до світу вразливих, схильних до страждань обивателів.

Одним із загальноприйнятих кодів спілкування є *діалог* – природний словесний обмін думками, найчастіше між двома мовцями, що виражає насамперед зіткнення двох позицій його учасників. Пісенна лірика має діалогічну природу: лунаючи з будь-яких носіїв чи наживо, вона, як і всі продукти художньої літератури, очікує на реакцію з боку реципієнтів: їх відгук, схвалення, осуд, учинки. Діалог відтворює процес і наслідки перебування людини в соціумі, моделює її спілкування з іншими представниками суспільства. Як художній прийом поети-піснярі вживають його у співаній поезії для дуетів (двох виконавців), серед яких найбільший відсоток належить ансамблям мішаного складу, тобто жіночо-чоловічим. Природна необхідність жанру пісні ілюструвати перебіг буденних людських стосунків досягає найбільш влучного й повного декодування реципієнтами віршів саме у процесі виконання творів дуетами.

У третьому розділі **«Специфіка форми текстів пісенної лірики кінця ХХ – початку ХХІ століть»** здійснений аналіз версифікаційних і

мовностилістичних змістотвірних маркерів естетичного коду пісенної лірики, встановлений зв'язок між їх наявністю у віршах співаної поезії й залученням реципієнтами пісень у соціокультурні кола.

Підрозділ 3.1. «*Ритміка сучасної співаної поезії: традиції та новаторство*» містить узагальнення щодо традицій і новаторства в галузі ритмічної організації пісень. Ритм як наріжний камінь організації людської мови, чинить істотний вплив на вірші пісенної лірики та їх мелодичний супровід. Вивчення ритму віршового твору в комплексному зв'язку між поезією та мелодією має тривалу наукову історію. Від найдавніших часів античної філософії (Аристотель, Архілох, Геродот) до поліаспектної літературно-критичної, мистецтвознавчої, культурологічної наукової думки сьогодення (А. Гуляк, О. Бондарева, І. Качуровський, О. Кудряшова, Г. Семенюк та ін.) науковці надають значної ваги естетичній силі ритму на рівні образності, композиції, лексики поезії.

Ритміка – один із домінантних змістотвірних маркерів естетичного коду пісенної лірики. На її формування в межах одного вокального твору впливають як літературно-мистецькі чинники (ритм, віршовий розмір і кількість стоп одного віршового рядка, рима, риторичні фігури), так і музичні виражальні засоби (темп, музичний розмір). Поезія для сучасної співаної лірики тяжіє до тонічної системи віршування. Однак аналіз віршових текстів за допомогою силабо-тонічної допомагає більш детально простежити взаємозалежність між віршами й мелодією.

Для новітнього пісенного дискурсу характерне розмаїття ритмічних форм у віршах пісенної лірики. Традиційно поети-піснярі надають перевагу 2-складовим стопам (ямбу й хорею), проте у творах мають місце і 3-складові стопи (дактиль, амфібрахій, анапест), що зумовлено поліжанровістю співаної поезії зламу ХХ–ХХІ ст.

Поділ пісні на заспіви і приспіви, безсумнівно, впливає на загальну ритміку пісенної лірики. У разі відсутності приспівів, залежно від жанру твору, його смислового навантаження, автори-піснярі продовжують віршовий рядок за допомогою анафор чи епіфор, дублюють останні рядки строфи (заспіву), змінюють розмір, розстановку акцентів і вносять музичне розмаїття в перегри між куплетами.

У підрозділі 3.2. «*Мовностилістична організація віршів пісень зламу ХХ–ХХІ століть*» ідеться про значення лексичних і стилістичних виражальних засобів для підвищення рейтингу співаної поезії серед естетичних конгломератів слухачів. Зроблений висновок, що, незважаючи на зовнішню строкатість версифікаційних, ідейно-тематичних, образно-культурологічних, сюжетно-композиційних особливостей співаної поезії, вірші для сучасних пісень підлягають трансформуванию в бік спрощення.

Пісенну лірику найбільш поширеного власне масового жанру піснярі традиційно не обтяжують різноманіттям лексики (на противагу до творчості академічних поетів, що плекають кожне слово). Лексичне ж багатство віршів у авторів-аматорів, особливо на початку ХХІ ст., зводиться до мінімуму. Для текстів притаманне зубожіння лексики, рідковживаними є прикметники, прислівники, порівняльні звороти. Систематичне використання такими поетами-піснярами антонімічних слів-сигналів: любов – ненависть, зустріч – розлука, день – ніч, осінь –

зима, запитання – відповіді тощо, – засвідчує бажання зменшити лексичний тиск на реципієнтів, звільнити їх від глибоких розмірковувань над текстом (Т. Григор'єва).

Щоби пісенний вірш запам'ятали, у ньому має бути принада, яка закарбується в пам'яті слухачів завдяки оригінальності. З огляду на це, для збагачення лексичного складу творів кінця XX – початку XXI ст. поети-піснярі вводять до віршів загальновживані слова чи навіть строфи мовами світу, накладають на ритмічний рисунок творів переклади іншомовних хітів. У кожному жанрі пісні відповідно до усталеного кола мотивів та системи образів превалює шар специфічних засобів, за О. Галичем, словотворчого (неологізми), лексико-синонімічного (жаргонізми), контекстуально-синонімічного (епітет, метафора, порівняння), синтаксичного (тавтологія, анафора, епіфора) увиразнення мовлення. Відтак лексика є одним із ключових мовностилістичних змістотвірних маркерів естетичного коду співаної поезії. Уживання авторами у віршах для інтелектуальних та іманентних жанрів властивих для академічної лірики тропів і засобів інтертекстуальності позначається на естетичному сприйманні реципієнтами вокальних творів. Власне-масовий та адресні жанри, пісні яких продукуються аматорами, частково позбавлені тенденції до експериментів із вишуканими влучними для передачі задуму митця віршовими виражальними засобами, тому здебільшого послуговуються лексичними повторами й тавтологією, вираженою одним чи двома відкритими складами. Переважання голосних звуків надає милозвучності поезії, допомагає збагатити наспівністю, мелодійністю будь-яку пісню, посилити її душевність.

У Висновках узагальнено результати дослідження:

1. Проаналізована історія дослідження співаної поезії та естетичного коду. Пісенна лірика викликає значний науковий інтерес та посідає вагоме місце в дослідженнях не лише фахівців, безпосередньо причетних до її вивчення через синкретичність жанру (літературо- та музикознавство), але й з інших галузей наук (філософії, естетики, мовознавства тощо). Вірші та мелодія є рівноправними складовими вокальних творів, адже від перших залежить тематико-змістове, а від другої – настроєво-почуттєве сприймання адресатами співаної поезії. Пісня виконує низку функцій, пов'язаних із забезпеченням естетичної гармонії в суспільстві. Як стенограма доби вона фіксує ступінь якісного внеску автора у створення віршових текстів і спрямовує його на слухацьку аудиторію, шляхом систематичного навіювання насаджуючи культуру поведінки й естетичне ставлення людини до дійсності.

На противагу до поліаспектних численних теоретичних і практичних досліджень, присвячених літературознавчому й філологічному аналізу фольклорних і сучасних жанрів пісенної лірики, питання естетичного коду, всупереч широкому вживанню терміна в лінгвістиці й мистецтвознавстві, у літературознавчих джерелах висвітлено поверхово. В окремих розгорнутих визначеннях науковці уникають ілюстрування механізму дії феномену на прикладах і вдаються до описових тлумачень поняття.

2. У дисертації сформований комплекс теоретичних положень, на підставі якого розроблена модель естетичного коду пісенної лірики. На матеріалі пісень

кінця XX – початку XXI ст. здійснене літературознавче дослідження сучасної співаної поезії та запропонований новий естетичний підхід у розв’язанні наукової проблеми змістово-формальної віршової компоненти сучасного пісенного дискурсу. Естетичний код пісенної лірики є проявом підсвідомих імпульсів реципієнтів. Це цілісне явище, що складається з самодостатніх елементів – маркерів.

Серед маркерів естетичного коду пісенної лірики нами виокремлені два типи: просторово-контекстні та змістотвірні. Така класифікація обумовлена роллю зовнішніх і внутрішніх чинників у процесі створення віршів до пісні. Майстерність застосування та вдале поєднання обох типів маркерів поетами-піснями у текстах сприяє зростанню популярності серед реципієнтів сучасних пісень. Визнання композиції серед слухачької аудиторії залежить від вдало підібраних піснями комбінацій маркерів естетичного коду пісенної лірики. З огляду на кінцеву мету й індивідуально-авторський стиль поета, це може бути як превалювання компонентів одного типу (образно-культурологічних, версифікаційних тощо) чи рівнопропорційне поєднання декількох найбільш пріоритетних одиниць.

Масив сучасної співаної поезії як синтетичного утворення є типовим щодо структурно-композиційних і змістово-формальних особливостей віршової компоненти, у той час як відмінності полягають у стильовій багатоманітності музичного супроводу.

3. Визначена специфіка генологічної організації пісні в контексті культури. Історико-культурне зіставлення жанрових різновидів співаної поезії народів світу засвідчує безпосередній зв’язок між змістом, музичним оформленням пісенної лірики та середовищем, що її витворило. Розподілом верств суспільства правомірно пояснювати усталене розмежування елітарної та масової культур, а також виокремлення народної культури як наріжного каменя сучасного мистецтва. Змістові й формотвірні компоненти текстів народної пісні мають для сучасних поколінь етно-національне, етичне й естетичне значення. Вона є історичним тлом, із якого поети-піснярі черпають не лише фактичний, а й відсторонений від буденності морально-ментальний матеріал. Поділ жанрів пісенної лірики на адресні, інтелектуальні та власне-масовий обумовлений рецепцією й мірою превалювання у текстах пісень естетичного чинника.

4. Досліджені основні змістові аспекти естетичного коду пісенної лірики зламу XX–XXI ст. У роботі підтверджена гіпотеза, що актуальною для слухачів є пісня, у якій ужито засадничі для певного естетичного конгломерату маркери. У віршах співаної поезії країн світу останні забарвлені національним колоритом, зокрема, системою усталених фольклорних архетипів, унікальних, надиктованих менталітетом, віршових виражальних засобів, що роблять цінними такі пісні в окремих соціокультурних колах. Поряд з образом, який у текстах вокальних творів є емоційним і сюжетним центром, поети-піснярі здебільшого вживають типізовані характери з відповідним набором семантичних рис і ознак. Така сукупність ключових маркерів у певному контексті здатна створювати підґрунтя для естетично вартісних ціннісних творів із багатим змістом, які, своєю чергою, надають співаній поезії загальнолюдських масштабів.

Зіставлення конкретних віршових творів одного чи навіть різних жанрів, у яких ідеться начебто про одне й те саме (подібний мотив, образи, ситуації), вказало на відмінність уживання індивідуально-авторських виражальних засобів, характерних для кожного митця. Поетичне мислення авторів рок-лірики визначається романтичною масштабністю, образи, сюжети несуть філософське, символічне, навантаження. Поезія шансон-лірики містить романтичний розлад між ідеалом та дійсністю, зацікавленість одним образом, предметом, ситуацією. У репліриці переважає конкретна картина, характер, широко представлено матеріальний світ.

Для естетичного коду пісенної лірики властива постійна динаміка. Трансформування національних і загальнолюдських змістотвірних ідейно-тематичних, образно-культурологічних, сюжетно-композиційних маркерів естетичного коду пісенної лірики у поезії до пісень, що бере початок з кінця ХХ ст. і триває досі, призводить до уніфікації та шаблонізації творчості більшості сучасних поетів-піснярів.

5. Обґрунтована на матеріалі українського та світового пісенного дискурсу специфіка форми текстів сучасної співаної поезії. Універсальні для всього кола культур канони творення піснями віршів, водночас властиві різним жанрам пісенної лірики, обумовлюють також інваріантність архітектоніки поезії. Повторюваність синтаксичних структур і значної частини лексичних одиниць у рейтингових вокальних творах є свідченням наявності в них естетичного коду та підштовхує до висновків про взаємозв'язок між популярністю пісенної лірики та наявністю в ній змістотвірних маркерів естетичного коду пісні.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів літературознавчого аналізу віршових текстів через призму естетичного коду співаної поезії. Предметом подальших наукових розвідок може бути поглиблений аналіз ідейно-тематичних, образно-культурологічних, версифікаційних, мовностилістичних і сюжетно-композиційних маркерів естетичного коду пісенної лірики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Малахова О. Уніфікація змістових аспектів естетичного коду естрадної пісенної лірики в добу постгуманізму (на матеріалі української та російської пісні) / Олена Малахова // Сучасні літературознавчі студії. Постгуманізм та віртуальність: літературні виміри : зб. наук. пр. / Гол. ред. Н.О. Висоцька. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 220–231.

2. Малахова О.О. Жанри пісенної лірики як відображення естетичного ставлення людини до дійсності / О.О. Малахова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / За ред. О.С. Філатової. – Вип. 4.13 (104). – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2014. – С. 143–153. – (Серія «Філологічні науки»)

3. Малахова О. Вокальний дует і відтворення змістово-формальних особливостей пісенної лірики / Олена Малахова // Літературний процес :

методологія, імена, тенденції : зб. наук. пр. (філол. науки) [редкол. : О.Є. Бондарева, О.В. Єременко, І.Р. Буянітова та ін.]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – № 4. – С. 21–25.

4. Малахова О.О. Естетичний код пісенної лірики: теоретичні засади / О.О. Малахова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія» : зб. наук. пр. – Одеса : видавничий дім «Гельветика». – 2014. – Вип.12. – С. 129–131.

5. Малахова О. Літературно-естетичні аспекти пісенної лірики Лілії Золотоноші [Електронний ресурс] / Олена Малахова // Електронний фаховий журнал «Синопис». – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. – № 2 (10). – Режим доступу до журн. : <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/148/131>

6. Малахова Е.А. Взаимодействие отрицательного обаяния и эстетического кода в песенной лирике группы «Лесоповал» Михаила Танича / Елена Александровна Малахова // Ежемесячный научно-практический журнал «Апробация». – М., 2013. – № 5 (8). – С. 132–134.

7. Malakhova O.O. Der Einfluss des nationalen Mentalitäts auf die Ausbildung des ästhetischen Codes der Liedeslyrik (auf dem Beispiel der deutschen Lieder) / O.O. Malakhova // Zbiór raportów naukowych. «Współczesna nauka. Nowe perspektywy» // Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowi-Praktycznej Konferencji 30.01.2014 – 31.01.2014 roku. Bydgoszcz. Część 5. – Warszawa : Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – S. 6–11.

8. Малахова О.О. «Естетичний код пісенної лірики» як синтез національного та загальнолюдського в сучасній українській пісні / О.О. Малахова // Спадщина І.Я. Навуменкі і актуальні проблеми літературознавства: збірник наукових артыкулаў / рэдкал. І.Ф. Штэйнер (гал. рэд.) [і інш.] М-ва адукацыі РБ, Гомельскі дзяржаўны ўн-т імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2014. – С.87–91.

Додаткові публікації

9. Малахова О. Роль засобів інтертекстуальності у формуванні естетичного коду авторської пісенної лірики (на матеріалі творчості О. Розенбаума) / Олена Малахова // Матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД» : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 337–339;

10. Малахова Е. Мотив песенной лирики как объект композиторской интерпретации (на материале творчества Вячеслава Полянского) [Електронний ресурс] / Елена Малахова // Електронний журнал «Синопис». – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. – № 2. – Режим доступу до журн. : <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/55>

11. Малахова О.О. Провідні жанри пісенної лірики зламу ХХ – ХХІ століть / О.О. Малахова // «Філологічні науки : історія, сучасний стан та перспективи досліджень» : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції : м. Львів,

27-28 вересня 2013 року. – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2013. – С. 8–11.

12. Малахова О.О. Особливості реалізації естетичного коду української пісенної лірики у творчості Раїси Кириченко / Олена Олександрівна Малахова // Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ – ХХІ століть : до 70-ліття від дня народження Берегині української пісні : збірник наукових праць / упоряд., відп. ред. Г.О. Кудряшов. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. – С. 34 – 41.

13. Малахова О.О. Пісенний дискурс крізь призму естетичного коду / О.О. Малахова // Художні феномени в історії світової літератури : перехід мови в письменництво : Матеріали першої міжнародної наукової конференції. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – С. 62–63.

АНОТАЦІЇ

Малахова О.О. Естетичний код сучасної пісенної лірики (кінець ХХ – початок ХХІ століть). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2015.

Дослідження присвячене питанню функціонування естетичного коду в художній літературі, системному аналізу текстів пісенної лірики кінця ХХ – початку ХХІ століть на різних за функціями рівнях поетики. У роботі визначено специфіку генологічної організації пісні в контексті культури, постійні та змінні формально-змістові елементи співаної поезії, тенденції змін у текстах сучасних вокальних творів. Введено до наукового обігу терміни «естетичний код пісенної лірики» та «маркер естетичного коду пісенної лірики», сформульовані на підставі дослідження викладеної в паперових та електронних джерелах інформації з різних галузей науки й мистецтва. На основі широкої джерельної бази розроблено та науково обґрунтовано теоретичну модель естетичного коду пісні, визначено її сутність і структуру. Досліджено та проілюстровано на матеріалі українського і світового (англійського, німецького, білоруського, російського, польського, єврейського) пісенних дискурсів основні ідейно-тематичні, образно-культурологічні, сюжетно-композиційні, версифікаційні, мовностилістичні аспекти текстів сучасної співаної поезії, їх рецепцію.

Ключові слова: естетичний код, естетичний код пісенної лірики, маркер естетичного коду пісенної лірики, співана поезія, пісня, текст пісенної лірики, поет-пісняр, реципієнт (слухач).

Малахова Е.А. Эстетический код современной песенной лирики (конец ХХ – начало ХХІ веков). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2015.

Исследование посвящено вопросу функционирования эстетического кода в художественной литературе, системному анализу текстов песенной лирики конца XX – начала XXI веков на различных уровнях поэтики. В работе определена специфика генологической организации песни в контексте культуры, постоянные и переменные формально-содержательные элементы песенной поэзии, тенденции изменений в текстах современных вокальных произведений. Введены в научный оборот термины «эстетический код песенной лирики» и «маркер эстетического кода песенной лирики», сформулированные на основании исследования опубликованных в бумажных и электронных источниках информации из различных областей науки и искусства. На основе широкой базы источников разработана и научно обоснована теоретическая модель эстетического кода песни, определена ее сущность и структура. Исследованы и проиллюстрированы на материале украинского и мирового (английского, немецкого, белорусского, русского, польского, еврейского) песенных дискурсов основные идейно-тематические, образно-культурологические, сюжетно-композиционные, версификационные, лингвостилистические аспекты текстов современной песенной поэзии, их рецепция.

Ключевые слова: эстетический код, эстетический код песенной лирики, маркер эстетического кода песенной лирики, песенная поэзия, песня, текст песенной лирики, поэт-песенник, реципиент (слушатель).

Malakhova O.O. Aesthetic Code of Modern Song Lyrics (the End of 20th – Beginning of 21st Centuries). – Manuscript.

Thesis for the Degree in Philology in Specialty 10.01.06 – Theory Literature. – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2015.

This research deals with the problem of functioning of aesthetic code in the fiction, the system analysis of song lyrics at the end of 20th – at the beginning of 21st centuries at different functional levels of poetics. In the paper the peculiarity of genologic song organization has been determined within the framework of culture. Constant and variable formal and substantial elements of lyrics, main trends of poem development of modern vocal works of art against the background of genre history has been revealed. The terms “aesthetic code of song lyrics” and “marker of aesthetic code of song lyrics” has been introduced into science practice. Their definitions have been formulated based on the research of paper and electronic sources from different fields of science and art.

The aesthetic code of song lyrics within the system of study of literature terms is a self-sufficient definition, including interdependent elements, namely spatial and context and content-generating markers. The generalization of great numbers of poetic examples enabled us to determine an aesthetic base of defined terms before and their availability turns lyric into text having prospects for song performance. It also let focus our attention on the problem of making patterns of such markers in the songs, investigate the reasons of decrease of aesthetic level of works of art, which especially belong to the popular song. In this paper the hypothesis has been confirmed that listeners require the text, including basic marker for certain aesthetic conglomeration. They are coloured by national tonality in the poems of song lyrics of different countries, in particular by the system of stable folk archetypes and unique poetic expressive means, which are stipulated by the mentality.

They make these songs valuable in some socio-cultural circles. For instance, song-writers mainly portray typical characters with definite set of semantic traits and signs equally with an image, which is emotional and plot core in the vocalic poems.

The significant achievement of the thesis is a chapter, where rhythmical peculiarities of song texts and interaction between the rhythmic of lyric text and music melody have been fully researched. Universal principles of poems form making by song-writers for all modern genres, which can also more or less characterize a definite genre of song lyrics, stipulate an invariance of poetic architectonics. The repeatedness of syntactic structures and great numbers of lexical units in popular vocal works of art affirms a presence of aesthetic code in them and allows to conclude about interconnection between the popularity of song lyrics and the action of content-generating markers of song aesthetic code.

Based on wide sources in the paper theoretical model of song aesthetic code has been formulated and grounded. Its nature and structure has been determined. The main ideological and thematic, figurative and culturological, plot and composition, versification, linguo-stylistic aspects of modern song lyrics and their reception have been researched and illustrated on the materials of Ukrainian and world (English, German, Byelorussian, Russian, Polish, Jewish) song discourses.

Keywords: aesthetic code, aesthetic code of the song lyrics, marker of the aesthetic code of the song lyrics, performed poetry, song, text of song lyrics, song-writer, recipient (listener).